

Стала економіка

УДК 330.342.14:330.131.7(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19142667>

**Оцінка впливу ризиків макроекономічного середовища на безпеку
та стійкість економічного розвитку України**

Михайлишин Лілія Іванівна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, Карпатський національний університет імені Василя

Стефаніка, м. Івано-Франківськ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-7944-5317>

Захарова Ольга Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин, Карпатський національний університет імені Василя

Стефаніка, м. Івано-Франківськ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-8718-0205>

Коровчук Юрій Іванович,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин, Карпатський національний університет імені Василя

Стефаніка, м. Івано-Франківськ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-3987-1319>

Прийнято: 02.03.2026 | Опубліковано: 20.03.2026

Анотація: Метою дослідження є комплексна оцінка впливу ризиків макроекономічного середовища на безпеку та стійкість економічного розвитку України в умовах тривалої війни та глобальної нестабільності, а також визначення ключових детермінант вразливості й адаптивного потенціалу на середньострокову перспективу.

Методологічну основу становлять системний та структурно-динамічний підходи. Використано методи статистичного аналізу, порівняння, узагальнення, індикативної оцінки дисбалансів, кореляційно-регресійний інструментарій для виявлення сили й напрямку взаємозв'язків між показниками макроекономічної динаміки, а також сценарне моделювання розвитку на 2026–2027 рр.

Встановлено, що макроекономічна система України функціонує під впливом взаємопов'язаних ризиків демографічного, інвестиційного, фіскально-боргового та зовнішньоторговельного характеру. Доведено наявність суттєвого зв'язку між реальним економічним зростанням і показниками інвестиційної активності, зовнішньої торгівлі та стану ринку праці. Виявлено обернену залежність між інфляційною динамікою та інвестиційними процесами. Обґрунтовано, що фіскальне стимулювання має короткостроковий підтримуючий ефект, але водночас посилює боргове навантаження та довгострокові ризики фінансової стабільності. Сформовано три сценарії середньострокової динаміки з урахуванням воєнних, інституційних і зовнішніх обмежень. Показано, що базовий сценарій передбачає помірну траєкторію відновлення за умов збереження зовнішньої підтримки та внутрішньої мобілізації ресурсів.

Доведено, що стійкість економічного розвитку визначається здатністю забезпечити інвестиційне відновлення, розширення експортного потенціалу та стабілізацію ринку праці за одночасного контролю інфляційних і боргових ризиків. Обґрунтовано доцільність формування ризик-орієнтованої

архітектури економічної політики, спрямованої на посилення адаптивності макроекономічної системи, зниження структурних дисбалансів і підвищення відновлюваності в умовах тривалих шоків.

Ключові слова: *макроекономічна стійкість, економічні ризики, воєнні шоки, інвестиційна активність, фіскальні дисбаланси, зовнішньоторговельна вразливість, економічна безпека, макроекономічна безпека.*

Assessment of the Macroeconomic Environment Risks Impact on the Security and Resilience of Ukraine's Economic Development

Liliia Mykhailyshyn,

Doctor of Economics, Professor, Head of the International Economic Relations Department, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7944-5317>

Olha Zakharova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the International Economic Relations Department, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8718-0205>

Yurii Korovchuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the International Economic Relations Department, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-3987-1319>

Abstract: *The purpose of the study is to provide a comprehensive assessment of the impact of macroeconomic environment risks on the security and resilience of Ukraine's economic development under conditions of prolonged war and global*

instability, as well as to identify the key determinants of vulnerability and adaptive capacity in the medium term.

The methodological framework is based on systemic and structural-dynamic approaches. The study employs methods of statistical analysis, comparison, generalization, indicative assessment of imbalances, and correlation-regression analysis to determine the strength and direction of relationships between macroeconomic indicators. Scenario modeling for 2026–2027 is also applied to evaluate possible trajectories of economic dynamics.

The findings indicate that Ukraine's macroeconomic system operates under the influence of interconnected demographic, investment, fiscal-debt, and foreign trade risks. A significant relationship between real economic growth and investment activity, foreign trade performance, and labor market conditions has been confirmed. An inverse relationship between inflation dynamics and investment processes has been identified. It is substantiated that fiscal stimulus produces a short-term supportive effect; however, it simultaneously increases debt burden and long-term risks to financial stability. Three medium-term development scenarios have been elaborated, taking into account military, institutional, and external constraints. The baseline scenario assumes a moderate recovery trajectory provided that external financial support is maintained and domestic resources are effectively mobilized.

It is demonstrated that the resilience of economic development depends on the capacity to ensure investment recovery, expand export potential, and stabilize the labor market while maintaining control over inflationary and debt-related risks. The study substantiates the necessity of forming a risk-oriented architecture of economic policy aimed at strengthening macroeconomic adaptability, reducing structural imbalances, and enhancing recovery capacity under prolonged shocks.

Keywords: *macroeconomic resilience, economic risks, war-related shocks, investment activity, fiscal imbalances, foreign trade vulnerability, economic security, macroeconomic security.*

Постановка проблеми. В умовах довготривалої війни, а також глобальної кризи і нестабільності сучасний соціально-економічний розвиток України спрямований на реалізацію трьох ключових стратегічних цілей: ефективного економічного забезпечення обороноздатного потенціалу, стимулювання сталого економічного зростання та підтримка збалансованої соціальної політики, спрямованої на досягнення соціального прогресу. Реалізація цих цілей є досить складним питанням у мовах ослабленої війною економіки з одного боку, та зростаючих ризиків глобального економічного середовища з іншого. Оцінка ризиків безпекового розвитку економіки України в цьому аспекті є важливим компонентом формування спроможності країни зберігати стійкість та мінімізувати вразливість, а також консолідувати зусилля для протидії гібридним загрозам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінювання ризиків економічній безпеці України в умовах триваючої повномасштабної війни та глобальної нестабільності проводить щорічно протягом 2022-2025 рр. Центр економічних та соціальних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, при цьому остання четверта хвиля результатів експертного оцінювання ризиків була проведена у 2025 р. та містить комплексний аналіз трансформаційних змін у процесах забезпечення економічної безпеки у 2022–2025 рр. [4]. В основі даного дослідження застосовано методіку побудови карти ризиків, що у системі координат «ступінь впливу - імовірність настання» дозволяє оцінити загрози за такими складовими економічної безпеки України, як фінансова, виробнича, зовнішньоекономічна, інноваційно-інвестиційна та макроекономічна безпека, та в подальшому ранжирувати їх на зони.

Ще одним аналітичним документом, який містить результати щорічного оцінювання ризиків безпеки соціально-економічного розвитку, є Консенсус-прогноз Міністерство економіки України, останній реліз звіту вийшов у квітні 2025 р. [12]. Зазначимо, що Мінекономіки також використовує матричний метод оцінки ризиків в координатах «ймовірність реалізації конкретного ризику - вплив ризику на економіку Україну» з наступним розрахунком інтегральної оцінки ризиків як добуток оцінок ймовірності та впливу, при цьому ризики класифікуються на зовнішні та внутрішні

НБУ щоквартально в рамках «Інфляційних звітів» проводить оцінку ризиків, пов'язаних із інфляційним тиском, зовнішніми шоками, валютним курсом, зниженням інвестицій, повільним відновленням економіки, впливом військової ситуації на інфраструктуру, бізнес та фінансовий сектор. На основі використання методів прогнозування основних макроекономічних показників та побудови сценаріїв розвитку НБУ щоквартально оновлює інформацію щодо ризиків та невизначеності [5].

Серед українських науковців, що займаються дослідженням питань економічної безпеки та механізмів забезпечення стійкості, у тому числі через розробку системи індикаторів для моніторингу макроекономічних дисбалансів в Україні, слід зазначити Корабліна С., Жаліло Я., Крючкову І., Шумську С. та інших [6]. Зовнішньоекономічні дисбаланси в контексті розгортання кризових явищ висвітлено в дослідженні Юрчишина В. [1]. Більшість досліджень з оцінювання ризиків концентрують увагу на розробці або удосконаленні різних підходів до вимірювання ризику, зокрема в роботі [14] для оцінки системних ризиків застосовано метод аналізу ієрархій у поєднанні з експертними оцінками, що дозволило авторам виокремити кластери ризиків соціально-економічного розвитку. В [13] запропоновано та апробовано на прикладі ризиків соціально-економічного розвитку України інструментарій кількісного виміру рівня країнового ризику, що визначає

вразливість країни та знижує рівень стійкості в мінливому безпековому середовищі. В наукових працях [16,17] автори використовують індексний метод та багатовимірний аналіз для вимірювання країнових ризиків на прикладі країн ЄС.

В цілому чітко простежується тенденція щодо посилення фокусу досліджень саме на безпекових вимірах сучасного соціально-економічного розвитку, що враховують військові, демографічні, зовнішньоекономічні та соціальні виклики. Однак, переважання експертно-матричних підходів і описових оцінок ризику не завжди дає змогу встановити кількісну силу взаємозв'язків між ризиковими факторами та показниками стійкості. Саме тому об'єктивно необхідним є посилення фокусу дослідження у напрямку аналізу макроекономічної динаміки із статистичним вимірюванням впливу ключових ризиків, що підвищує прикладну цінність результатів для державної політики відновлення та стійкості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Повномасштабна війна сформувала якісно нову конфігурацію макроекономічних загроз, що виходить за межі традиційних уявлень про дисбаланси економіки. Військові шоки спричинили одночасне посилення інфляційного тиску, структурного дефіциту трудових ресурсів, руйнування виробничих і логістичних потужностей, зростання фіскально-боргового навантаження та залежності від зовнішнього фінансування. У результаті ризику макроекономічного середовища набули системного та взаємопов'язаного характеру, коли їхній сукупний ефект перевищує просту суму окремих загроз.

Водночас у наукових працях недостатньо розкрито питання визначення критичних детермінант макроекономічної стійкості саме в умовах тривалої війни та глобальної нестабільності, а також кількісної оцінки сили впливу окремих ризиків на динаміку реального економічного зростання. Потребує

подальшого дослідження механізм трансмісії воєнних, демографічних, інвестиційних і зовнішньоторговельних ризиків у параметри стійкості розвитку та формування на цій основі обґрунтованих сценаріїв середньострокової економічної динаміки. Саме це визначає актуальність і практичну значущість даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексна оцінка впливу ризиків макроекономічного середовища на безпеку та стійкість економічного розвитку України в умовах тривалої війни та глобальної нестабільності, а також визначення ключових факторів вразливості й пріоритетів адаптивної економічної політики на середньострокову перспективу.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- ідентифікувати та систематизувати ключові ризики макроекономічного середовища України, що формують загрози стійкості розвитку;
- проаналізувати динаміку базових макроекономічних показників України та визначити прояви структурних дисбалансів і “вузьких місць”, що підсилюють вразливість економічного відновлення;
- оцінити статистичні взаємозв’язки між показниками реального економічного зростання та детермінантами макроекономічної стійкості із застосуванням інструментарію кореляційно-регресійного аналізу, визначивши найбільш впливові фактори та напрям впливу;
- сформулювати сценарії розвитку економіки України на 2026–2027 рр. на основі ризик-орієнтованих припущень, окреслити діапазони очікуваних макропараметрів та обґрунтувати стратегічні напрями підвищення стійкості економічного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка впливу ризиків макроекономічного середовища на стійкість економічного розвитку України потребує комплексного поєднання динамічного аналізу ключових

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

макроекономічних показників із виявленням структурних дисбалансів та кількісного вимірювання взаємозв'язків між ними. У межах дослідження послідовно проаналізовано тенденції зміни реального та номінального ВВП, показників ринку праці, інфляційної динаміки, інвестиційної активності, фіскально-боргових параметрів і зовнішньоторговельних індикаторів, що в сукупності характеризують стан та стійкість макроекономічної системи України.

Як свідчать дані рис. 1 в цілому за аналізований період показники номінального та реального ВВП мали тенденцію до зростання, щорічно збільшувались на 16,2 та 18,9% відповідно.

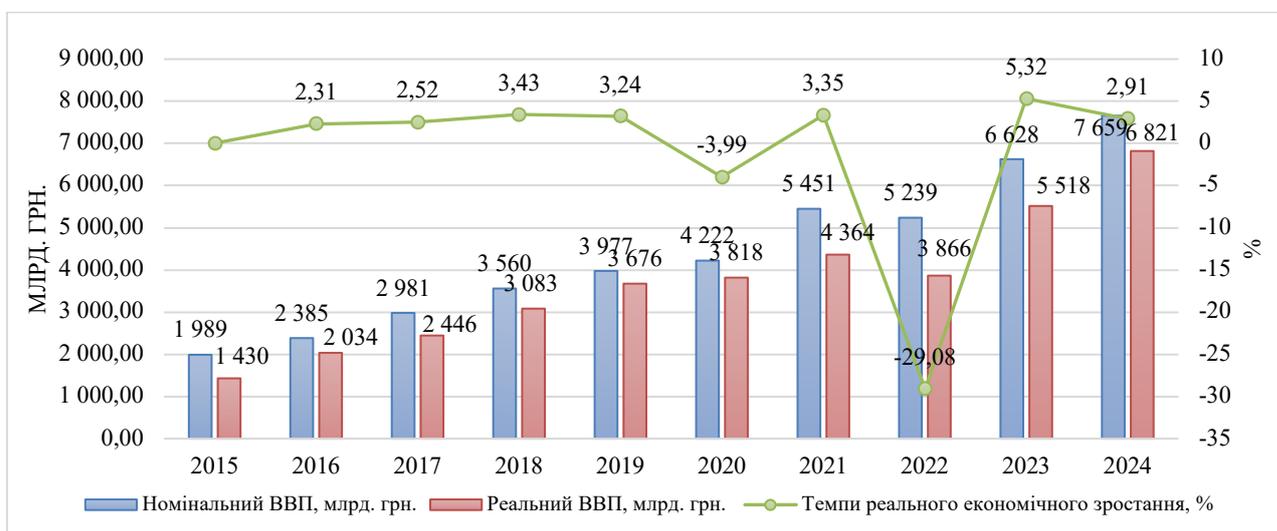

Рис. 1. Динаміка номінального та реального ВВП України у 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано на основі [2,7]

Позрахунок реальних темпів економічного зростання економіки України на основі даних показників свідчить про помірне зростання у 2015-2019 рр., 2021 р. в межах 2,31-3,43%, спад у 2020 р. на 3,99% внаслідок пандемії, суттєве падіння у 2022 р. на 29,08% внаслідок початку війни, зростання на 5,32% у 2023 р. внаслідок поступового відновлення економіки за рахунок міжнародної допомоги. У 2024 р. реальне зростання ВВП склало 2,91%, таке уповільнення викликано несприятливою зовнішньою кон'юнктурою на

сільськогосподарську продукцію, зниженням показників господарської діяльності підприємств через дефіцит електроенергії внаслідок атак на енергетичну інфраструктуру. В цілому стримуючими чинниками економічного зростання України є безпекові аспекти, дефіцит трудових ресурсів, втрата виробничого потенціалу та структурні обмеження. На 2026–2027 рр. НБУ прогнозує зростання реального ВВП на 4 %, за припущенням сприятливих умов адаптація бізнесу військово-політичної ситуації, розширення інвестицій та збільшення приватного споживання [5]. За оцінками Світового банку у 2026 р. зростання ВВП очікується на рівні 7 % , лише за умов припинення активних бойових дій та початку відновлення й залучення інвестицій [18].

Макроекономічна стійкість України у мовах збереження високих військових ризиків буде обумовлюватись можливостями розширення внутрішнього ринку, ефективною політикою валютного регулювання та залучення достатньої міжнародної фінансової підтримки, а також потребувати збалансованої фіскальної політики, стимулювання експортних можливостей, модернізації інфраструктури та залучення інвестицій.

Найбільшою загрозою за потенціалом негативного впливу на стан макроекономічної безпеки залишатиметься зменшення трудових ресурсів через посилення процесів вимушеної міграції населення за кордон, зростання числа ВПО, втрат цивільного населення внаслідок бойових дій. Динаміка рівня безробіття в Україні представлена на рис. 2. та свідчить про зростання безробіття з початком війни майже в 2,5 рази з 9,5% у 2015 р. до 23,2% у 2022. Чисельність робочої сили у віці 15-70 років скоротилась більше ніж на чверть на початок 2025 р. порівняно з 2021 р. На тимчасово окупованих з початку 2022 р. територіях мешкали 3 млн осіб, з них орієнтовно 1,3 млн осіб працездатного віку, ще майже 6,5 млн осіб виїхали за межі України і зв'язку із безпековою ситуацією [3].

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

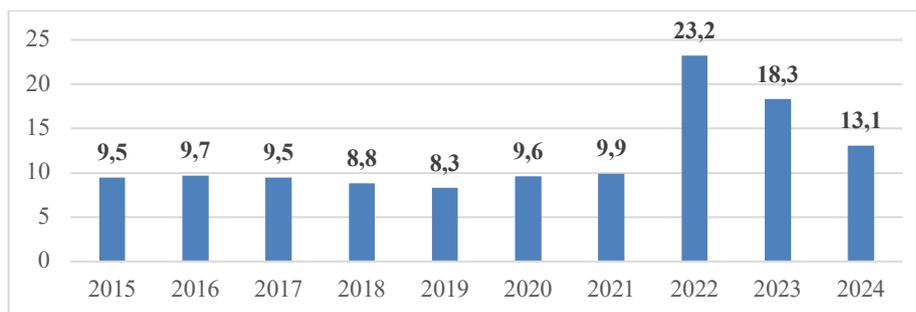

Рис. 2. Середній рівень безробіття в Україні у 2015-2024 рр., %

Джерело: побудовано на основі [2,5]

На рис. 3 представлена динаміка чисельності ВПО, яка вказує на те, що їх число скоротилось на 40% з 7,7 млн. станом на квітень 2022 р. до 4,6 млн. станом на квітень 2025 р., однак 4,6 млн. вимушено переміщених українців є ВПО, рівень реінтеграції яких у сферу трудових відносин також є вкрай ускладненим. Причинами низького рівня їх працевлаштування є: психологічні травми; невідповідність наявних кваліфікацій потребам місцевих ринків праці; недостатність робочих місць та їх невідповідність очікуванням за якісними характеристиками; недостатньо розвинена система професійної перепідготовки; утруднений доступ до служб з догляду за дітьми та іншими членами родини, які потребують піклування; розбіжності між очікуваною заробітною платою і ринковою оцінкою компетенцій з боку роботодавців; бюрократичні перепони тощо, що в свою чергу серйозний ризик для інтеграції ВПО в трудову сферу, добробуту домогосподарств, відновлення економіки країни [15].

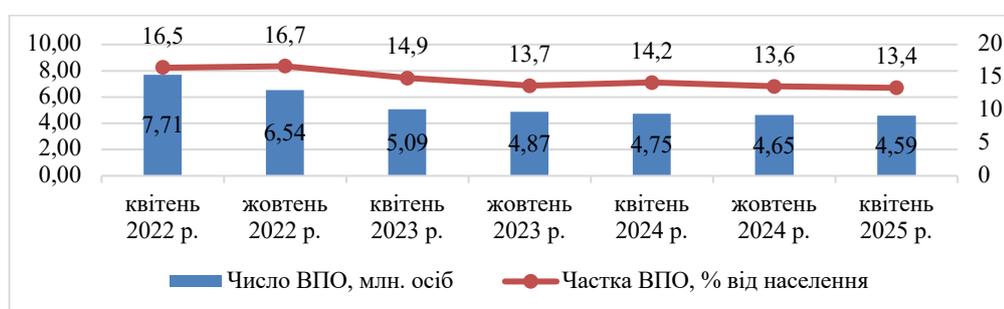

Рис. 3. Динаміка чисельності ВПО в Україні

Джерело: побудовано на основі [2,10]

Але найбільший вплив на збереження дефіциту трудових ресурсів має високий рівень зовнішньої вимушеної міграції, так, станом на початок 2025 р. за кордоном залишаються 6,9 млн. українців, що на 9,5% більше рівня 2023 р. Посилює ризики той факт, що частка осіб, які планують повертатися в Україну має тенденцію до скорочення, так за даними, наведеними верховним комісаром ООН у справах біженців, якщо на початку 2023 р. близько 77 % біженців війни планували повертатись, то на початок 2024 р. –65 %, на початок 2025 р. - 61 % та така тенденція буде зростати з тривалістю воєнних дій. Мінекономіки оцінює дефіцит кадрів на ринку праці у майже 30 % [4].

Наступним ризиком макросередовища є високі темпи інфляції (рис. 5), які також обумовлені вторгнення Росії, трансформацією конфлікту у довготривалу війну, руйнуванням інфраструктури та підприємств, порушенням ланцюгів постачання та логістики, зниженням пропозиції товарів і послуг та збільшенням виробничих витрат бізнесу.

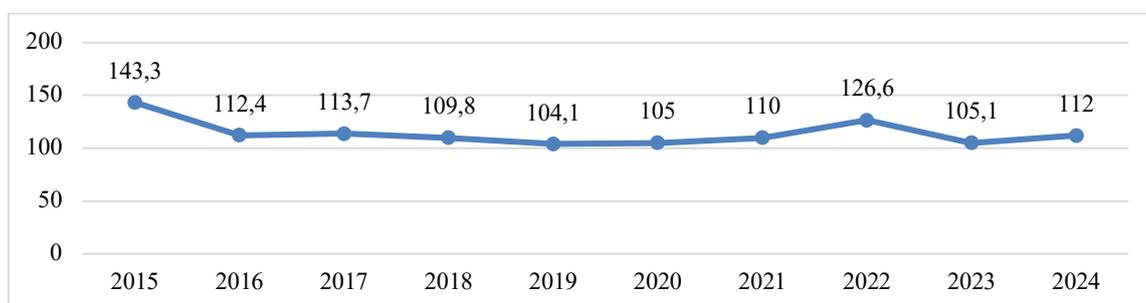

Рис. 5. Динаміка рівня інфляції (індекс споживних цін), %

Джерело: побудовано на основі [2]

Однак, незважаючи на ускладнені умови розвитку економіки України під час повномасштабної війни, показники інфляції протягом 2022–2024 рр. є співставними з рівнем 2014 р. (24,9 %) та значно нижчі, ніж у 2015 р. (43,3 %). НБУ, прогнозуючи інфляційну динаміку, також виокремлює додаткові ризики, що її зумовлюють, а саме виникнення додаткових бюджетних потреб для фінансування обороноздатності країни, обмеження економічної активності через подальшу руйнацію внаслідок обстрілів, обмеження економічного

потенціалу через дефіцит робочої сили внаслідок поглиблення негативних міграційних тенденцій. Дані ризики ще в свою чергу ускладнюються зовнішніми факторами, а саме зростанням глобальної геополітичної напруженості та деглобалізаційними тенденціями, включно з активізацією світових торговельних конфліктів. Якщо ці процеси посилюватимуться, існує висока ймовірність того, що зовнішнє економічне середовище буде менш сприятливим та призведе до тривалішого уповільнення світової економіки, зменшення попиту на український експорт та нестабільності міжнародної фінансової підтримки [4].

Наступний фактор макросередовища, що порушує стійкість розвитку – це сповільнення інвестиційної активності та відтік капіталу за кордон. Деякі індикатори розвитку інвестиційної діяльності представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка індикаторів інвестиційної активності в Україні у 2015-2024 рр.

Індикатор	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Капітальні інвестиції, млрд. грн.	273	359	448	579	624	508	674	410	627	846
Темпи зростання капітальних інвестицій, %	100,0	131,5	124,8	129,1	107,8	81,5	132,6	60,8	153,1	135,0
Рівень валового нагромадження основного капіталу в ВВП, %	13,5	15,5	15,8	17,7	17,6	13,4	13,2	11,9	19,9	18,9
Прямі іноземні інвестиції (чистий потік), млн. дол. США	- 331	4 055	3 727	4 732	6 017	-36	7 320	531	4 485	3 329

Джерело: складено на основі [2,11]

Динаміка обсягів капітальних інвестицій має тенденцію до зростання за винятком 2020 р. (- 18,5%) та 2022 р. (- 39,2%). У 2023 та 2024 рр. капітальні інвестиції зросли на 53,1 та 35% відповідно, що було пов'язано переважно із фінансування капіталовкладень в оборонно-промисловий комплекс та відновлення зруйнованої інфраструктури за рахунок державного фінансування, а також допомога міжнародних партнерів на відновлення

соціальної та транспортної інфраструктури. Щодо рівня нагромадження капіталу у ВВП, то цей показник є одним із індикаторів інвестиційного забезпечення економічного зростання, так значення нижче 15% є критично небезпечним (падіння темпів економічного розвитку, режим проїдання, зростання бідності тощо), що спостерігалось у 2015 р. та 2020-2022 рр.; значення в діапазоні 15-25% у решту періодів свідчать про режим стабілізації економіки та забезпечення помірної економічної динаміки. у 2023–2024 рр. спостерігалось поступове відновлення інвестування економіки, показники дорівнювали 18,9% та 19,9%, що обумовлено поживленням економічної активності через відновлення внутрішнього попиту та логістичної спроможності у доступі до зовнішніх ринків, а також необхідністю відбудови зруйнованих та пошкоджених внаслідок війни активів чи створення на їх заміну нових.

Стабілізація безпекових та економічних загроз сприяла відновленню іноземного інвестування економіки. Так, чистий потік ПІІ у 2023 р. склав 4485 млн. дол., що в 8,4 рази більше показника 2022 р., а у 2024 р. - 3329 млн. дол., що на 25% менше попереднього року. Така динаміка пов'язана з поновленням активності вже присутніх на ринку іноземних інвесторів, бо притік нових інвестицій через високі ризики є досить ускладненим.

Бюджетні загрози також посилюють макроекономічну нестабільність. Так деякі індикатори, що сигналізують про посилення бюджетних ризиків стійкості розвитку наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка рівня бюджетного дефіциту та боргу в Україні у 2015-2024 рр.

Індикатор	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Доходи державного бюджету, млрд. грн.	534,7	616,3	793,3	928,1	998,3	1076,0	1296,9	1787,4	2672,0	3122,7
Тзр доходів, %		115,3	128,7	117,0	107,6	107,8	120,5	137,8	149,5	116,9
Доходи, % до ВВП	27,01	25,86	26,59	26,08	25,12	25,66	23,75	34,43	40,87	40,88
Видатки державного бюджету,	576,9	684,7	839,2	985,8	1072,9	1288,0	1490,3	2705,4	4014,4	4486,7

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Тзр видатків, %		118,7	122,6	117,5	108,8	120,1	115,7	181,5	148,4	111,8
Видатки, % до ВВП	29,14	28,73	28,13	27,7	26,99	30,71	27,3	52,12	61,4	58,58
Рівень дефіциту бюджету, % до ВВП	-2,28	-2,94	-1,6	-1,66	-1,96	-5,18	-3,63	-17,62	-20,39	-17,74
Загальний державний борг, млрд. грн.	1572,2	1929,8	2141,7	2168,6	1998,3	2551,9	2671,8	4071,7	5519,5	6981,0
Тзр загального боргу, %		122,74	110,98	101,26	92,14	127,71	104,70	152,39	135,56	126,48
Зовнішній борг, млрд. грн.	1042,7	1240,0	1375,0	139,7	1159,2	1518,9	1560,2	2610,9	3863,0	5048,5
Питома вага зовнішнього боргу, %	66,3	64,3	64,2	6,4	58,0	59,5	58,4	64,1	70,0	72,3
Тзр зовнішнього боргу, %		96,89	99,91	10,04	900,42	102,60	98,11	109,81	109,14	103,33
Рівень державного боргу, %ВВП	79,4	81	71,8	60,9	50,3	60,8	48,9	78,4	84,4	91,2

Джерело: складено та розраховано на основі [8,9]

Отже, очевидним є суттєве зростання рівня бюджетного дефіциту, який досяг 17,74% ВВП у 2024 р., що порівняно з довоєнним рівнем у 3,63% у 2021 р. є суттєвим збільшенням. Однак, якщо порівнювати з 2023 р., то дефіцит скоротився на 2,65%. Як свідчать дані таблиці видатки склали 58,58% від ВВП у 2024 р., тоді як доходи 40,88%. При цьому в середньому за 2015-2024 рр. видатки зростали на 25,6% щорічно, тоді як доходи на 21,7%. Високий рівень дефіциту Державного бюджету України є наслідком комбінації двох важливих факторів, спричинених війною: обмеженості власного ресурсу (при постійному зростанні потреб сектора безпеки й оборони), необхідності виконання зобов'язань перед населенням (соціальна підтримка, освіта та медицина) та бізнесом (відбудова, стимулювання бізнесу). Варто також зазначити, що покриття дефіциту головним чином відбувається за рахунок міжнародної допомоги, що також створює додаткові ризики нестабільності.

У середньостроковій перспективі передбачається, що високий рівень дефіциту державного бюджету збережеться. Однак, на його формування матиме визначальний вплив ситуація щодо припинення / послаблення воєнних дій. Фіскальна політика залишатиметься м'якою. Тобто, за умови припинення воєнних дій акценти зміщуватимуться на необхідність більшого залучення приватного зовнішнього та внутрішнього фінансування, а при послабленні –

залишатиметься високою потреба у видатках для сфери безпеки й оборони, що в основному покриватиметься за рахунок внутрішніх запозичень [4].

Щодо рівня заборгованості, то він є критично високим (значно перевищує критичний рівень у 60% ВВП) та складає у 2024 р. 91,2%, а сам борг дорівнює 6,98 трлн. грн, з яких 72,3% зовнішній борг, 27,7% внутрішній. Спостерігається загальна тенденція до зростання рівня заборгованості країни. Основним чинником зростання заборгованості стало кредитування від міжнародних партнерів, також заборгованість зросла за рахунок курсових змін протягом року. Як показали розраховані темпи зростання, то обсяги внутрішнього боргу скорочувались, тоді як зовнішнього щорічно зростали.

Погіршення показників зовнішньої торгівлі України є ще одним фактором посилення макроекономічної нестабільності, зокрема викликані ризиками втрати експортних потужностей, змінами в ланцюгах постачання, руйнуванням транспортної та логістичної інфраструктури, обмеження в роботі морських портів тощо. В табл. 3 наведена динаміка обсягів експорту, імпорту товарів, сальдо зовнішньої торгівлі та індексу стану балансу.

Таблиця 3

Динаміка показників зовнішньої торгівлі товарами України у 2015-2024 рр.

Роки	Експорт товарів		Імпорт товарів		Сальдо, млн. дол.	Індекс стану балансу, %
	млн. дол.	Темп зміни, %	млн. дол.	Темп зміни, %		
2015	38127,1		37516,4		610,7	101,63
2016	36361,7	95,37	39249,8	104,62	-2888,1	92,64
2017	43264,7	118,98	49607,2	126,39	-6342,5	87,21
2018	47335,0	109,41	57187,6	115,28	-9852,6	82,77
2019	50054,6	105,75	60800,2	106,32	-10745,6	82,33
2020	49191,8	98,28	54336,1	89,37	-5144,3	90,53
2021	68072,3	138,38	72843,1	134,06	-4770,8	93,45
2022	44135,6	64,84	55295,7	75,91	-11160,1	79,82
2023	36182,9	81,98	63567,0	114,96	-27384,1	56,92
2024	41733,1	115,34	70751,2	111,30	-29018,1	58,99

Джерело: складено та розраховано на основі [2]

Отже, у 2022 р. Україна втратила 35% експорту, а в 2023 р. ще 18%, незважаючи на те, що у 2024 р. обсяги експорту товарів збільшилися на 15,34%, але порівняно з довоєнним 2021 р. вони є на 39% меншими. Щодо імпорту, то у 2022 р. його обсяги скоротились на 24,1%, а у 2023 р. збільшилися на 14,96% та ще на 11,3% у 2024 р. Така різна швидкість зміни обумовила ще більше зростання негативного зовнішньоторговельного сальдо, розмір якого у 2024 р. склад 29 млрд. дол., що в 2,6 рази більше рівня 2022 р. Індекс стану балансу має тенденцію до суттєвого зниження, зокрема у 2024 р. рівень не покриття експортом імпорту складає майже 42%, що є проявом критичного поглиблення дисбалансів у зовнішній торгівлі. Негативно на ситуації у сфері торгівлі також мають нетарифні обмеження, що застосовуються окремим країнами ЄС, а саме Польщею, Словаччиною та Угорщиною. При цьому також структура зовнішньої торгівлі України залишається вразливою через надмірну залежність від сировинної продукції та низькотехнологічного виробництва.

З метою оцінки впливу факторів, що визначатимуть динаміку реального економічного зростання України було застосовано інструментарій кореляційно-регресійного аналізу, що дозволив сформувати систему взаємозв'язків між показниками, зміна яких відображає стійкість або вразливість розвитку української економіки в умовах високого рівня невизначеності та значної нестабільності (табл. 4).

Таблиця 4

Матриця взаємозв'язків (кореляції) між показниками соціально-економічного розвитку України

	Номинальний ВВП, млрд. грн.	Реальний ВВП, млрд. грн.	Темпи реального економічного зростання, %	Середній рівень безробіття	Індекс споживчих цін, %	Капітальні інвестиції, млрд. грн.	Темпи зростання капітальних інвестицій, %	Рівень валового нагромадження основного капіталу в ВВП, %	Прямі іноземні інвестиції (чистий потік), млн. дол. США	Рівень дефіциту бюджету, % до ВВП	Загальний державний борг, млн. грн.	Рівень державного боргу, %ВВП	Експорт, млн. дол.	Імпорт, млн. дол.	Темпи зростання (експорт), %	Темпи зростання (імпорт), %
Номинальний ВВП, млрд. грн.	1															
Реальний ВВП, млрд. грн.	0,98	1														
Темпи реального економічного зростання, %	-0,06	0,07	1													
Середній рівень безробіття	0,54	0,42	-0,72	1												
Індекс споживчих цін, %	-0,39	-0,48	-0,81	0,18	1											
Капітальні інвестиції, млрд. грн.	0,82	0,88	0,44	0,01	-0,64	1										
Темпи зростання капітальних інвестицій, %	0,17	0,22	0,85	-0,32	-0,49	0,44	1									
Рівень валового нагромадження основного капіталу в ВВП, %	0,39	0,48	0,67	-0,08	-0,52	0,59	0,73	1								
Прямі іноземні інвестиції (чистий потік), млн. дол. США	0,22	0,26	0,66	-0,28	-0,62	0,56	0,70	0,46	1							
Рівень дефіциту бюджету, % до ВВП	0,82	0,75	-0,37	0,86	-0,04	0,39	-0,02	0,28	-0,17	1						
Загальний державний борг, млн. грн.	0,92	0,90	-0,08	0,61	-0,20	0,66	0,21	0,47	0,01	0,91	1					
Рівень державного боргу, %ВВП	0,23	0,20	-0,16	0,50	0,37	-0,11	0,19	0,26	-0,45	0,63	0,59	1				
Експорт, млн. дол.	0,16	0,15	0,05	-0,27	-0,30	0,38	-0,13	-0,35	0,48	-0,32	-0,22	-0,82	1			
Імпорт, млн. дол.	0,86	0,86	0,17	0,20	-0,56	0,92	0,24	0,34	0,55	0,43	0,61	-0,26	0,58	1		
Темпи зростання (експорт), %	-0,05	0,02	0,66	-0,75	-0,39	0,47	0,48	0,08	0,63	-0,56	-0,22	-0,47	0,63	0,39	1	
Темпи зростання (імпорт), %	0,01	0,04	0,79	-0,52	-0,42	0,41	0,82	0,39	0,81	-0,34	-0,09	-0,24	0,35	0,35	0,82	1

Джерело: розраховано авторами, кольором визначено показники, рівень кореляції між якими є вище середнього ($r > 0,5$).

Аналіз матриці дозволяє зробити такі висновки. *По-перше*, наявність позитивної та сильної кореляції: номінальний ВВП має дуже високу кореляцію з капітальними інвестиціями (0,82), імпортом (0,86), державним боргом (0,92), що свідчить про чутливість економіки до бюджетного та інвестиційного стимулювання; реальний ВВП істотно корелює з капітальними інвестиціями (0,88), імпортом (0,86), загальним боргом (0,90); темпи зростання реального ВВП позитивно пов'язані з інвестиційними показниками (0,85 - з темпами зростання капітальних інвестицій), ППІ (0,66), експортом (0,66), відповідно економічне зростання найбільше залежить від інвестиційної активності, а також експорту. *По-друге*, наявність негативної кореляції: темпи зростання реального ВВП і безробіття мають сильний обернений зв'язок (-0,72), що є очікуваним; темпи зростання імпорту сильно корелюють з темпами зростання ВВП (0,79), але також мають від'ємну залежність із інфляцією (-0,42), безробіттям (-0,52), рівнем боргу (-0,24). Це свідчить, що стабілізація зовнішньої торгівлі стримується соціальними та інфляційними чинниками.

Індекс споживчих цін має обернені зв'язки з темпами зростання ВВП ($-0,81$), інвестиціями ($-0,64$) та ПІІ ($-0,62$). Отже, зростання цін негативно впливає на інвестиційний клімат та макророзростання.

Таким чином, макроекономічна стійкість України залежить від обсягу капітальних вкладень та темпів зростання експорту, інвестиційна активність є головним детермінантом економічного зростання, при цьому досить вразлива до інфляційного тиску та соціальних ризиків (безробіття), фіскальне навантаження (бюджетний дефіцит, державний борг) має двозначний вплив: позитивно пов'язане з номінальним ВВП, але ускладнює контроль за державними витратами та стабільністю.

В результаті проведеного аналізу звітів Мінекономіки, НБУ, МВФ, Світового банку [5,12,19,20] та власного дослідження було запропоновано три сценарії розвитку на період до 2026-2027 рр. (табл. 5).

- Для підвищення стійкості економіки до внутрішніх і зовнішніх ризиків, Україна має реалізувати стратегічні напрями адаптації, що можуть бути основою розробки різних адаптаційних стратегій розвитку на найближчу середньострокову перспективу, зокрема: *стратегія людського капіталу* (реалізація програм повернення трудових мігрантів, більш активна реінтеграція ВПО в економіку; посилення інвестицій в освіту, цифрові компетенції, медицину); *стратегія інвестиційного прориву* (підписання інвестиційних угод із країнами ЄС, зокрема у сферах розвитку індустріальних парків, агрохабів, відновлювальної енергетики; розвиток військово-промислового партнерства); *стратегія стійкого експорту* (глибока переробка агро- і мінеральної продукції; залучення нових ринків; розвиток морської та залізничної логістики); *стратегія регіональної економічної безпеки* (децентралізація рішень щодо розвитку; створення регіональних фондів адаптації та інвестицій; створення «економічних зон стійкості» в регіонах).

Таблиця 5

Сценарії розвитку економіки України у 2026-2027 рр.

Сценарій	Умови	Очікування
Оптимістичний	Завершення війни до 2026 р., доступ до міжнародного фінансування, повернення трудових ресурсів	Зростання ВВП 5–6% щорічно, інфляція <5%, відновлення експорту, стрімке зростання інвестицій
Базовий (адаптивний)	Продовження війни до 2027 р., стабільна міжнародна допомога, внутрішня мобілізація ресурсів	Зростання ВВП 3–4%, поступове відновлення інвестицій, повільне скорочення безробіття
Песимістичний	Тривала війна, скорочення допомоги, зростання геополітичних конфліктів	ВВП до 1–2%, відтік капіталу, загострення бюджетного дефіциту, структурна деградація

Джерело: власна розробка авторів

Запропоновані сценарії дозволяють гнучко реагувати на невизначеність і формувати адаптивну архітектуру економічної політики, що може бути оперативно перебудована відповідно до темпів геополітичних трансформацій.

Висновки. Таким чином, результати дослідження макроекономічного середовища України свідчать про наявність глибоких структурних, демографічних, фінансових та зовнішньоторговельних ризиків. Економічне зростання України залишається вразливим та обмежується факторами енергетичної кризи, втрати виробничих потужностей і нестачею робочої сили; ринок праці потерпає від хронічного дефіциту трудових ресурсів, що посилюється масштабною зовнішньою міграцією та внутрішнім переміщенням населення; інфляція та бюджетні потреби зберігають тиск на макроекономічну стабільність; інвестиційна активність відновлюється нерівномірно, переважно завдяки державному та міжнародному фінансуванню, водночас спостерігається високий ризик втрати інвесторів та бізнесу через релокацію за кордон; бюджетна сфера та боргове навантаження перебувають у критичному стані, а зовнішньоекономічна стійкість суттєво ослаблена через падіння експорту, зростання від’ємного сальдо та обмеження від торговельних партнерів. У контексті виявлених макроекономічних

ризиків, критично важливо сформуванати комплекс механізмів управління ризиками, які забезпечать економічну стійкість України на фоні триваючої війни та глобальної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Виклики і ризики розгортання кризових процесів в Україні та напрями економічної політики їх запобігання. / Наук. ред. В.Юрчишин. Київ: Заповіт, 2017. 156 с.
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні: 1 вересня – 30 листопада 2024 року. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. URL: <https://ukraine.ohchr.org/uk/Periodic-Report-on-the-Human-Rights-Situation-in-Ukraine-1-September-to-30-November-2024>
4. Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності : експ.-аналіт. доп. / [Базилюк Я., Власенко Р., Власюк О. та ін.]; за заг. ред. Я. Жаліла. Київ: НІСД, 2025. 104 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.03>
5. Інфляційний звіт. НБУ, квітень 2025 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2025-roku>
6. Макроекономічна збалансованість для забезпечення стійкості державних фінансів та економічного зростання в Україні : кол. моногр. / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАН України М.І. Скрипниченко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2020. 648 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/327.pdf>
7. Міністерство фінансів України. ВВП України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

8. Міністерство фінансів України. Державний борг України
<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
9. Міністерство фінансів України. Державний бюджет України
<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>
10. Мінсоцполітики. Дашборд – ВПО. URL:
<https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-впо>
11. Статистика зовнішнього сектору НБУ
<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5>
12. Україна: виклики та нові можливості для відновлювального зростання. Консенсус-прогноз №59, квітень 2025. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/view/c9290a24-b108-46d9-af29-f2d13587f6cb>
13. Федоров Е. Оцінка економічних ризиків безпекового розвитку України. *Журнал європейської економіки*. 2023. вип. 22 (2). С. 188-12. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1657>.
14. Яровенко Г.М, Колотіліна О.В. Оцінка ризиків соціо-економіко-політичного розвитку України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 151-159. URL: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-4-50>
15. Яценко Л. Основні характеристики ринку праці України в першому півріччі 2024 р. Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
16. Agliardi E., Mehmet P., Stengos T. A sovereign risk index for the Eurozone based on stochastic dominance. *Finance research letters*, 2014. 11, 375-384. URL: <https://dx.doi.org/10.1016/j.frl.2014.07.002>
17. Bonatti G, Ciacci A, Ivaldi E. Different Measures of Country Risk: An Application to European Countries. *Journal of Risk and Financial Management*. 2021. 14: 19. URL: <https://doi.org/10.3390/jrfm14010019>

18. Emerging and Developing Economies in the 21st Century. Global Economic Prospects. January 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
19. Global Economic Prospects. World Bank, January 2025. URL <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
20. World Economic Outlook database. IMF, April 2025. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2025/april>